

ARTICULUS V.

DE PERCEPTIONUM ASSOCIATIONE ET RECOGNITIONE, DE MEMORIA ET
REMINISCENTIA.

79. *Experientia quotidiana docet quod, dum attentione adhibita, plura simultanee vel successive quadam ratione con-*

vous sont tous connus; vous savez, comme nous, qu'ils ne sont rien moins que concluants, en faveur de la doctrine du magnétisme même. Addit porro cl. Debreyne praeter sententiam Oeleuze et Dupau, aliorum novem gravissimorum doctorum iudicium, et praecipue D. Dubois (d' Amiens), qui unanimiter testantur, se nihil quod fidem mereatur in hac doctrina deprehendisse. Insuper prudenter animadvertit, coetum Academiae doctorum magno periculo dedecoris incurrendi se objicere, si hanc doctrinam aestimare, vel de ea aliquid approbare audeat.

Quod spectat ad superius relatos hujus magnetismi effectus, eorum aliqui et si veri essent, aliter quam per existentiam cujusdam animalis fluidi explicari possunt. Sic phaenomena primae classis possunt non esse aliud, quam opus concitatae imaginationis, si attendamus magnetisandi modum, et qualitatem personarum ad id concurrentium. Quid enim? Nonne continui et mimici gestus, succesivae semperque eadem ratione iteratae manuum translationes, utpote monotoniam creantes, per se aptae sunt, ad exitandam oscitationem, capitis depressionem, et denique somnum et soporem, praesertim in pueris ac hominibus infirmis et accedente blanda ac ad quamdam quietem provocante magnetisantis voce? Similiter motus ac tremor artuum, nervorumque in mulieribus, pueris et aegris, ex sola vivida imaginatione, et timore similis et praesertim extraordinarii effectus secuturi frequenter solet oriri: sic in Xenodochio Harlemensi, cui praeerat Boërhaave, solum ob inspectas unius feminae convulsiones, aliae plures iisdem coeperant agitari, nec nisi comminatio cadentis ferri poterat eas cohibere; et Parisiis in Ecclesia S. Rochi, plus quam quinquaginta puellae ob eandem rationem in convulsiones inciderunt. Sic pariter est saepe vividae dumtaxat imaginationis opus, quod nonnulli ex solo timore ingruentis mali, ut frequenter accidit paucis abhinc annis asiatica lue grassante, ejusdem effectus quasi reales visi sunt experiri; et alii quidam scientes, aut tantum supponentes prope esse aliquod objectum, quod sympathiam vel antipathiam eorum ciere valet, quin illud sit revera aut videatur, mox solitos gratos vel ingratos effectus experiantur, et interdum in ipsum animi deliquium labantur. Simile quid dicatur de illo artificiali somnambulismo, si fuerit realis et non

nexa mutuamque relationem habentia percipimus, perceptiones nostrae ita ad invicem nectantur, ut dato quod una ea-

fictus, et si ejus phaenomena ad quoddam dumtaxat magnetisantis et somnambuli commercium contrahantur. Fieri namque potest absque fluido animali, ut sicut ad somnum, ita et ad somnambulismum, per quosdam analogos tactus et interrogationes promoveatur quis naturaliter, praesertim habens jam a natura dispositionem, qualis est, qui dormiens clara loquitur voce, ad talem cujusdam febris accessum (est enim species cujusdam infirmitatis); et accedente affectu ac sympathia ad usitatas voces magnetisantis, istiusque quodam dominio in imaginationem et mentem magnetisati, acquisito.

Atque hinc potest etiam explicatio dari circa suppositam subtractionem vel restitutionem mobilitatis et sensibilitatis alicujus membri corporis: somnambulus namque, effervescente ejus imaginatione, poterit interdum audita voce magnetisantis, a cujus arbitrio quodammodo dependet et in cujus virtute multum confidit, existimare se posse vel non posse movere aliquod corporis membrum, haud secus quam illi phantastici qui putant se non posse ambulare, eo quod ex palea aut ex vitro pedes confectos habent. Quoniam vero ex indubiis factis colligitur, etiam superiores animi nostri facultates, in febris, e. g. quae vesaniam inducit, accessione, aliisque nimis concitatae imaginationis adjunctis, quodammodo *sublimari*, sive acui, sicut accidit cujusdam Hispaniarum Oratoris famulo, qui licet ignarus, dum in febrim incidit, ex paucis quae sanus audierat de rebus politicis eloquentissime disserebat; necnon alteri Romanoviensis collegii nobilium ephedorum famulo, quem egomet noveram et aegrotum loquentem audieram, qui in magnis vesaniae et delirii aestibus, omnes ad se accedentes latino vel gallico sermone satis expedite alloquebatur, licet utriusque sermonis non nisi prima quaedam rudimenta didicerat, et latinae linguae studio jam diu valedixerat. (Quae tamen, ut per se patet, facultatum superiorum *sublimatio* nullatenus valere posset si ageretur de loquutione et essentia linguarum, quas aliquis nunquam audivit et nullatenus didicit). Hinc quoque in isto artificiali somnambulismo, qui similiter ac naturalis speciem quamdam vesaniae praefert, potest fieri, ut rudes et vix aliquid de arte medica scientes, aliquid de ea accurate edisserant, vel etiam quosdam eventus, ex inspecto sublimiori quadam ratione necessario causarum nexu, denuncient, haud secus quam illi qui in statu naturalis somnambulismi difficiliora problemata solvere, elegantius carmina vel orationem conscribere interdum solent.

Nunc si alios magnetismi animalis suppositos effectus sive phaenomena, quae miraculi speciem habent, consideremus, quis sanae mentis poterit illa e fluidi animalis, licet imponderabilis, ac-

rum menti occurrat, reliquae etiam praesentes fiant. Sic dum historiam e. g. olim lectam vel auditam enarramus, po-

tivitate repetere? Num fluidum illud in actione positum, utpote quid materiale, aliud quam motum vel quietem producere potest? At quaenam est horum proportio et aptitudo ad illos effectus praestandos? Nonne causae debent esse effectibus praestandis proportionatae? Nulla porro est proportio, e. g. inter frontem, occiput, inferiorem ventris partem, etc. quae nec affici quidem ab optica lucis reflexione valent, et visionem alicujus objecti, sublata praesertim omni luce, et prorsus compressis atque clausis oculis, idemque dicatur de visione per media corpora opaca, e. g. de visione antipodum, penetrando totam amplitudinem telluris. Aut igitur talia et his similia phaenomena sunt merae illusiones, et fraudulentae deceptiones, ideoque tamquam somnia habendae, aut a genii cujusdam sive daemonis (cujus existentiam etiam philosophus, propter unanimum populorum consensum, admittere potest) influxu dimanare dicendae sunt. Idem fere esto, et quidem potiori jure, judicium, de quavis alia visione in tempore, in spatio et in materia, ac praesertim de cognitione et praevisione occultarum mentis cogitationum, praeceptorum mentalium et divinatione sive praedictione eorum quae a liberis causis sunt eventura: haec enim solius divinitatis sunt tessera, occultasque prorsus mentis cogitationes, secreta cordium et contingentes eventus libere futuros, neque daemon, ut sana ratio et theologia docet, nisi dumtaxat per conjecturas, licet aliquatenus perfectius quam nos, cognoscere valet. Verum, quid respondendum foret viris caeteroquin doctis, qui haec magnetismi phaenomena se inspexisse testarentur? Scilicet, nos ea credere quia illi asserunt, non credituros tamen etsi ipsi videremus: satius namque est supponere viros etiam doctos, a valerrimis praestigiatoribus deceptos et illusos fuisse, paucosque homines decipi et decipere, illudi et illudere voluisse, quam Deum sine ullo fine se digno, et ad nutum cujusdam circulatoris leges naturae mutasse et miracula patrasse, aut ea, quae solius virtutis et scientiae divinae sunt propria, a causis mere naturalibus et prorsus improprietatis dimanare potuisse. Hinc ad rem nostram vel ipse Rostan, loco mox indicando, optime ait: *Il est toujours bien plus philosophique de croire qu'on s'est trompé, qu'on a mal jugé, mal apprécié, ou qu'on a été induit en erreur, que d'ajouter foi à des phénomènes dont l'existence répugne à toute raison.*

Atque vel ex hoc tantum fas est colligere, quantam doctrina ista, prout nunc communiter traditur. Religioni perniciosam tendat, dum facta vere supernaturalia cum effectibus, sive potius ludibriis phantasiae, cum circulatorum vel daemonum praestigiis confundere nititur. Neque id est inanis timoris, et praepudicatae mentis ac judicii vana apprehensio: etenim celeberrimus hujus

sita una perceptione habita, alterae statim communiter sequuntur; idem accidit in lectione alicujus libri, relate ad voces earumque significationem: atque hic perceptionum nostrarum nexus dicitur *idearum associatio*, et sine hac nullum systema cognitionum haberi posset.

Lex ista associationes ita enunciatur: *Praeterita perceptio tota in mentem redit quando pars ejus revertitur.* Sed si perceptiones nostrae arbitraria quadam ratione necterentur, systema cognitionum nostrarum foret simile delirantium somniis. Hinc regulae quaedam constantes hujus vinculi deprehenduntur: 1^a *similitudinis*, ut inter genera, species, et individua; 2^a *contiguitatis*; 3^a *causalitatis*. Postremae duae regulae dicuntur etiam *simultaneitatis*, qua-

magnetismi adsertor D. Rostan (*Diction. de Médecine*) non dubitat asserere: *Je pense que les phénomènes surnaturels qui ont pu se présenter dans l'antiquité, qui sans doute ont existé réellement, peuvent être expliqués par le magnétisme;* et rursum (quamvis quadam insufficienti exceptione suam assertionem limitet), haec habet: *Je crois qu'une foule de faits miraculeux trouvent une explication physiologique naturelle dans le magnétisme.* Ulterius autem progreditur D. Foissac (*Rapports et disc. sur le magnét. animal.* p. 462.); et loquens de magnetismo apud Judaeos, ad istius effectus revocat victoriam a Josue super Amalecitas relatam; eo quod Moyses, toto certaminis tempore manus elevatas et extensas tenens, Judeos pugnantes magnetisaverit. Hunc vero tam efficacem magnetisatorem possumus audacter compellere, ut facto rem probet, et cum primum exurgat bellum, ascendens in aliquem elevatum locum, manus super exercitum protendat, pugnaeque evidenter dubiae felicem exitum conferat, aut saltem cuidam, e. g. oculis capto, non jam a nativitate, sed propter aliquam aegritudinem visum restituat; hoc utique erit certe validior magnetismi probatio, quam ficta quaedam visio per frontem, ventrem, etc. Quanam praeterea potest esse paritas, inter divina Prophetarum oracula, et phantastica magnetisantium deliria? Num Prophetae, fundentes oracula, sui compotes non erant? Aut ab influxu alicujus fluidi animalis, et voluntate magnetisantis dependentes fiebant? Nonne Prophetae editorum oraculorum fidelem conservabant memoriam? Quod denique praxis magnetisandi moribus directe adversetur id evidentissime infertur, sive ex qualitatibus requisitis tam in magnetisatore, quam in magnetisandis, sive ex ipso magnetisandi modo, per tactus scilicet, et translationem manuum ad diversas corporis partes, aequalem vitalis caloris excitationem, patheticas alloquutiones, etc. necnon ex indubiis factis, quae probant magnetisatos haud raro sensibilem pudicitiae jacturam fecisse. Vide laudatum Debreyne.

tenus consociantur perceptiones eorum objectorum, quae attente cognita fuerunt, vel tamquam loco, vel tempore contigua, vel tamquam alia ab aliis quocumque modo dependentia.

80. *Recognitio est actus, quo animus conscius fit, perceptionem quam habet, se alias habuisse.* Actus iste supponit idearum associationem: etenim non aliter, e. g. Petrum quem nunc video, me alias vidisse cognosco, nisi quod occasione praesentis perceptionis, perceptio praeterita ejusdem objecti cum serie aliarum perceptionum ei connexarum praesens in mente sistitur. Quod si duae vel tres praeteritarum perceptionum series, inter quas praesentis quoque objecti idea deprehenderetur, reproducantur, bis vel ter nos illud objectum alias percepisse recordabimur. In objectis familiaribus, cum velut habitualis fiat consuetudine ideae associatio et reproductio, talis etiam habetur cognitio. Si vero ad praesentem objecti perceptionem alia idea ejusdem objecti, absque serie tamen idearum concomitantium, animo obversaretur simulque fieret praesens, ac proinde velut duplicaretur perceptio, tunc conscii quidem essemus illud objectum nos alias percepisse, sed ubinam, et utrum sit revera illud ipsum, aut aliud simile, ignoraremus.

81. *Memoriam inter facultates elementares, quasi nempe peculiarem quamdam mentis nostrae operationem constitueret, nonnulli recensent.* Verum cum facultates animi non sint distinguendae, nisi tendant ad objecta diversa vel modo diverso, seu quando conceptus unius non involvit formaliter conceptum alterius, patet memoriam non esse distinguendam a reproductione (generice sumpta), associatione et recognitione perceptionum nostrarum olim habitarum, sed veluti effectum earum spectandam, cum sine his illa nec esse, nec concipi possit; idque etiam a posteriori experientia quotidiana evidenter ostendit. Quid enim facimus dum aliquam doctrinam memoriae mandamus, nisi quod ordinatam seriem perceptionum identidem repetamus, donec et singularum ad invicem perceptionum, et diversarum partium totius, si longior fuerit, doctrinae nexum adeo firmiter detegamus, ut totum systema rei perdiscendae, velut catena quaedam cognitionum animo defigatur tali ratione, ut posita unius earum cognitionum praesentia, ceterae cum ipsa consociatae sponte sua fluant? Nonne etiam tunc revera memoria labimur, cum vel nexus inter aliquas perceptiones non fuerit satis firmus, vel ali-

qua idea ad rem non pertinens in seriem illarum cognitionum ingreditur? Hinc quae diximus de reproductione, associatione et recognitione perceptionum nostrarum, nec non de determinativis quae imaginationi inserviunt ad revocandas perceptiones, hic quoque locum habent. Advertendum est autem, memoriam inservire nobis non solum ad revocandas, sed etiam ad habitualiter conservandas perceptiones semel acquisitas, quae conservatio perceptionum, ut analysis hujus facultatis indicat, nequit spectari tamquam depositum quoddam materiale continens in se perceptiones olim habitas, sed tamquam facultas permanens acquisita, perceptiones habitas iterum instaurandi.

82. Major vel minor facultas ideas associandi et recognoscendi, vel diutius associationem semel factam conservandi, aut citius amittendi, praestantiam vel debilitatem memoriae constituit. Cum vero firmitas associationis idearum a pluralitate relationum inter unam et alteram perceptionem detectarum dependeat, cumque, ceteris paribus, eo plures relationes detegantur, quo attentius et saepius eandem rem consideramus, patet qua ratione attentio et frequens ejusdem rei consideratio, sive etiam frequens usus res memoriae mandandi eam augeat, firmioremque efficiat. Unde etiam patet distinctio memoriae in *naturalem* et *acquisitam*, non quasi haec esset prorsus diversa ab illa, sed tantum ulterior ejusdem perfectio. Acquisitam hanc memoriae perfectionem multum etiam juvant signa quaedam extrinseca sensibilia, quibus solemus associare ideas nostras vel etiam nexum diversarum partium sermonis, ut facilius valeant revocari, unde ortum habuit *ars mnemonica*, adeo apud veteres celebrata (1).

83. Nonnulli memoriam revocant ad facultates mentis inferiores, omniaque ejus phaenomena, quin et differentias prorsus mirabiles quae in diversis hominibus deprehenduntur, a meliori duntaxat cerebri structura, nervorum agilitate, vestigiorum spirituumque animalium temperatione modo prorsus mechanico repetunt. At quamvis demus rectam corporis nostri dispositionem plurimum juvare memoriae facilitatem, firmitatem, etc. negamus tamen eam unice pendere a sensibilitate, sed ejusartificium potius videtur maxi-

(1) Eam pluribus prosecutus est Raymundus Lulle. Vide-ri quoque possunt, Jordanus Bruno *Ars memoriae*; Kaestner in ejus *Mnémonique*.

me pertinere ad rationem, cujus est similitudinem et simultaneitatem idearum degere, easque nectere. Excessus vero ille, quo memoriae unius centies quandoque et amplius praevalet memoriae alterius, non nisi a majore facultatum intellectualium intensione et extensione repeti potest, cum talis differentia in corporis structura nec adest, neque supponi frequenter potest. Idem etiam dicatur de differentia perfectionis aliarum facultatum mentis: quamvis enim animae humanae in essentialibus seu specificis perfectionibus conveniant, nihil vetat, quominus earum differentia individualis juxta diversos perfectionis accidentalium gradus admitatur. Ex iisdem principiis, habito respectu ad dispositionem sensibilitatis nostrae, haud aegre explicatur differentia memoriae pro diversitate humanae aetatis; quare nempe, ceteris paribus, pueri citissime res memoriae mandent, et citissime obliviscantur; juvenes vero difficilius quidem discant, sed diu, quae didicerunt, conservent; senes autem et difficillime discant et facile admodum memoria labantur; licet interim facta juventutis suae accurate et ex ordine enarrare valeant, et frequenter soleant.

Neque doctrinae superius indicatae adversatur, quod plerumque superveniente aliqua corporis aegritudine, etiam rerum mere intelligibilium omnis memoria deperat (1): hoc ideo fit quia etiam mere intelligibiles ideas sensibilibus communiter associamus. Hinc neque est necessarium, distinguere memoriam in pure *sensibilem* et *intellectualem*, nisi forte respectu ad bruta, quae solas sensibiles perceptiones ope phantasiae reproducunt (2).

(1) Vide facta huc pertinentia apud Wagner *Fragments d'Anthropologie* [Beitraege etc.]: nec non apud Mauchart, *Nouveau répertoire pour la psychologie expérimentale*. vol. 1.

(2) Huic nostrae animadversioni minime adversatur, quod plerumque praesertim pueri vel homines rudes mandent memoriae, in eaque retineant etiam illa, quae nullatenus intelligunt, ideoque videantur sola sensibili et materiali uti memoria: etenim per hoc quod dicimus, scilicet artificium memoriae potissimum a rationalitate pendere, non excluditur posse nos, adhibita attentione et reflexione ad materiale dumtaxat verborum quae non intelligimus sonum, sive potius ad ideas sensibiles illius materialis soni, ratione cujusdam earum similitudinis vel simultaneitatis, eas ad invicem nectere, quod, ut patet, involvit semper aliquem rationalitatis concursus; et eo tantum prorsus excluso, haberetur dum-

Reminiscentia a memoria in hoc tantum differt, quod haec plurimarum perceptionum associatarum reproductionem, recognitionem, aut conservationem indicat; illa vero reproductionem dumtaxat et recognitionem unius alteriusve, median- te aliqua alia actu praesenti.

84. Dicendum nunc aliquid foret de somno, somniis et somnambulismo; sed multitudo rerum tractandarum non sinit. Advertendo tamen ea, quae dicta sunt de phantasia et associatione perceptionum nostrarum, et quod status somni differat a statu vigiliae praesertim per impeditorem reflexi usus rationis et libertatis, ac conscientiae reflexae, non vero per solam obscuritatem perceptionum; quodque status *somni levis* aliquam imperfectam speciem reflexionis ad ordinem et progressum nostrarum cognitionum relinquat; poterunt explicari nonnulla phaenomena somnii, quare e. g. de iis communiter somnia occurrant, quae frequentius in vigilia cogitavimus, vel quae vehementius nos affecerunt; quare inordinata ratione ideae associatae reproducantur; quare nonnullorum somniorum vigiles recordemur, non item aliorum, etc. quia scilicet 1.°, sensatio vel idea aliqua somnium praecedens et determinans, facilius nectitur cum iis quae frequentius et vehementius nos affecerunt; 2.°, quia perfecta reflexione et dominio actuum nostrorum destituti, similitudinem vel simultaneitatem perceptionum olim habitaram ad aliquem determinatum finem non dirigimus; 3.°, quia repraesentationes somnii, quae habentur in statu *levis somni*, quandoque habent aliquem nexum et relationem cum postremis vel primis perceptionibus status vigiliae, non tamen semper; atque sic etiam *gravi somno* oppressi, nullam istius status memoriam vigiles servamus.

taxat mere sensibilibus memoria. Porro dubitanter loquimur quoque de sensibili brutorum memoria, ut scilicet, qui in plurimum saltem sensibilibus perceptionum ordinato nexu et associatione memoriam constitueret, eam hoc sensu intellectam, brutis animalibus denegare, nobis non contradicentibus, libere valeat.